

סוף

לפרשה

אפשר לזרוק סוכריות: בתום שלושים שנה
הצליח פרופ' יוסי עופר להשלים פאזל
היסטורי, ולגלות את כל ההפטרות שנקראו
בבתי הכנסת הקדומים, כשהתורה עוד
הייתה מחולקת ל-157 פרשות. בדרך לשם
הוא היה צריך להגיע לז'אנר לקים הפזות ידועים
של הגניזה הקהירית, להיעזר בפיוטים
עתיקים, וגם לקבל קצת סיוע מחברים.
עכשיו הוא חוזר לחקור את המסורה, שכבר
הגיבה לו גילויים על תעלומה גדולה אחרת -
גורלו של כתר ארם צובא יאיר שלג

סוף לפרשה

מבצעים בלשים בעקבות כתבים עתיקים ומסורות קדומות. פרופ' עופר בביתו

לקראת בתורה בשבת. לשיטתם, כדי להתחכם לגורח קראו היהודים פסוקים מספרי הנביאים, בנושא הרומה לאחד מנושאי הפרשה. גרסה אחרת, שפותחה על ידי הרב שמשון רפאל הירש, אומרת כי המנהג נוצר כחלק ממאבק נגד קבוצות בשולי היהדות, שגרסו כי רק לחמשת חומשי תורה יש מעמד מקודש. מכל מקום, לאף אחד מההשערות הללו אין תוכחה ראיית. עופר עצמו מניח שההפטרות התפתחו "מתוך רצון להכניס לבית הכנסת את ספרי הנביאים, כך שבכל שבת יהיו ייפגשו גם איתם, ולא רק עם חומשי התורה".

את המפתח החשוב לאיתור ההפטרות הקדומות והנשכחות מצא עופר בגניזה הקהירית, אותו אצב בלום שהתגלה בעליית הגג של בית כנסת "בן עזרא" במצרים. החשיפה העיקרית של המטמון הזה – שהכיל כתבי יד של ותנ"ך, ספרי פיוטים, טיוטת הספר "משנה תורה" בכתב ידו של רמב"ם ועוד – נעשתה בסוף המאה ה-19 על ידי פרופ' שניאור זלמן שכטר, איש היהדות הקונסרבטיבית. את רוב האוסף העביר שכטר לספריית אוניברסיטת קיימברידג' שבה עבד, אבל עופר מספר ש"עוד לפני שהוא גילה את הגניזה, כבר היו כמה חוקרים שהסתובבו שם ופרסמו תגליות שהעלו. אחד מהם, חוקר בשם אברהם ביכלר, מצא ופרסם רשימה של 70 הפטרות, כלומר הנחיות שאומרות איזה טקס מספרי הנביאים יש לקרוא במקביל ל-70 מתוך 157 הסדרים של התורה".

זה היה הבסיס הראשוני למיפוי שיצר עופר. מחקר עצמאי שערך בזמנו בכתבי הגניזה אפשר לו להתחקות אחר הפטרות רבות נוספות. בניגוד לביכלר, עופר לא מצא רשימה פרטנית המכריזה כי אלו הן ההפטרות: במקום זאת הוא גילה קטעים שהכילו פריקים שלמים מספרי הנביאים, ומכיוון שהקטעים האלה לא היו לפי הדין התנ"כי "אלא נעו בין ספרים שונים, הסיק שמדובר ברצף של הפטרות. באמצעות השוואה בין הדפים האלה לדפי דרשימות שגילה ביכלר, יכול היה עופר להתחיל לזהות איזו הפסוק מתאימה לאיזה סדר.

הקריטריון שהנחה את מסדרי ההפטרות על פי הנוסח הבבלי הוא התאמה לנושא המוזכר בפרשה. ההפטרות הארצישראליות נבדלו לפי קריטריון שונה: התאמה לשלוש בן הפסוק הראשון של הסדר לפסוק הראשון של ההפסוקה כך למשל, הסדר הראשון בתורה נפתח במילים "בראשית ברא" ולכן ההפסוקה התואמת מתחילה במילים "כי הנה בורא את רשלים"

שליקט בעצמו מקיצי דפים עתיקים לא נמצא המענה המלא. רק לפני כמה חודשים חשלומו הפיסות האבודות של הפסוק, מה שהוביל לארגון כנס גדול של "יד בן צבי" סביב סוגיית ההפטרות הארצישראליות. וכמו במקרים אחרים, גם כאן מי שפיצח את התעלומה לא היה חוקר מן השורה, אלא איש ספר שנהנה לצלול אל ים הכתבים העתיקים והמסורות שהתפתחו ביהדות לאורך אלפי שנים.

קריאה עצמאית

קצת רקע: על פי המנהג הקדום בארץ ישראל, לא הייתה כל סיבה לחגוג בשמיני עצרת מדי שנה את "שמחת תורה". קריאת התורה בבית הכנסת חולקה לקטעים קצרים יחסית, והתפרשה כאמור על פני שלוש שנים. עופר אומר שהמועד שבו נוצר המנהג הזה אינו ידוע, וגם לא סיבתו. לפי פרופ' שלמה נאה ממוזיאון תלמלמור באוניברסיטה העברית, מטרת המנהג הייתה לסיים את קריאת התורה פעמיים בכל מחזור של שבע שנים, אך ההשערה הזו בעייתית: מספר הסדרים נמוך מדי, וקדום יותר לשתי קריאות בשש שנים. חוקרים אחרים, וביניהם עופר עצמו, מעריכים שבתקופה הקדומה לא היו הגדרות מחייבות של אורך הקטע הנקרא. "זהו מנהג לקרא בתורה בכל שבת, אבל במקומות שונים ברחבי הארץ יכלו להיקרא באותה שבת קטעים שונים לגמרי", אומר עופר. מכאן גם ההבדלים הגדולים בין מספרי הסדרים שנמצאו בכתבי יד שונים: הגרסאות בעניין זה נעות בין 140 לכ-170. לימים התמסד נוסח הקריאה הארצישראלי, ונוצרו סדרים קבועים יותר. המנהג לסיים את קריאת חמשת חומשי התורה בכל שנה התפתח בבבל רק אחד כך – לפחות על פי ההשערה הרווחת במחקר. עופר מצוין שהיא אינה ראיית, ובהחלט ייתכן שהמנהג הבבלי קדם לארצישראלי. מכל מקום, ידוע שכבר בזמן קדום היה מקובל בבבל להצמיד לקריאת התורה גם קטע מפרקי הנביאים, המכונה "הפסוקה". התלמוד הבבלי מעיד על קיומו של מנהג זה, אך אינו מנמק אותו. רוב החוקרים מייחסים את התפתחות ההפטרות לתקופה של גזרות, שבה נאסר על היהודים

מתוך 157. זה מספר ההפטרות הקדומות שהחזיק בידיו פרופ' יוסי עופר, מרצה במחלקה לתנ"ך באוניברסיטת בראלן. רק שתיים חסרו לו, כדי להשלים את המבצע הבלישי שלקח על עצמו. לאורך יותר משלושים שנה, עוד מנהג עתיק ל-157 "פרשיות", או "סדרים" כפי שנקראו אז. קריאת ספר התורה כולה הסתיימה לפיכך אחת לשלוש שנים – ולא פעם בשנה, כמקובל היום. לכל אחד מהסדרים הללו הוצמדה הפסוקה משלו, כנראה לגבי פרשות השבוע בקריאה חורשנתית המוכרת לנו. את רוב ההפטרות הצליח עופר לאתר בקלות יחסית, אבל שתיים – שאפשר למספר אותן כ-140 ו-141 – נותרו עלומות.

בראשית הדרך, מספר לנו עופר, השאלה שהעסיקה אותו הייתה אחרת לגמרי: הוא מצא שבכמה מכתבי יד של ותנ"ך מופיעה לא רק החלוקה לפרקים, שהיא נוצרת במקורה, אלא גם חלוקה לסדרים. חלוקה כזו כבר הייתה מוכרת לו מחמשת חומשי התורה (מרבית ההפסוקה המודרנית מופיעה רק החלוקה לפרקים, אך בתנ"ך קורן למשל מופיעות שתי החלוקות במקביל). עופר ניסה לגלות מה פשרה של החלוקה הזו בנביאים, ובין השאר בדק האם הסדרים האלה היו הפטרות לסדרי התורה לפי המנהג הארצישראלי הקדום: ייתכן, חשב, שהסדר הראשון בנביאים מקביל לסדר הראשון בתורה, וכן הלאה. ההשערה הזו נפסלה מיד, "בעיקר מכיוון שהסדרים בספרי הנביאים שונים באורכם פחות או יותר, מה שמלמד על רצון לפתח קריאה רצופה שלהם, ולא לקרוא אותם רק בהפסוקה. בנוסף לכך, מספר הסדרים בספרי הנביאים אינו חופף את מספר הסדרים שבתורה".

אגב כך הגיע עופר לתחת על מבנה ההפטרות הארצישראליות: אילו טקסטים מספרי הנביאים הוצמדו לסדרים מן התורה שקרא בכל שבת? בין קטעי המידע

מטמון של כתיב יד. הגניזה הקהירית

סוף לפרשה

< לעזרתו בא עוד מקור חשוב: "הפייטן הידוע ינאי, שחי בארץ ישראל במאה השישית לספירה, כתב בין היתר פיוט לכל אחד מ-157 הסדרים של התורה. בבית השלישי של כל פיוט כזה הוא מביא ציטוט מתחילת ההפטר, מה שסייע לנו בזהירות. גם הפיוטים הללו, לפחות בחלקם, נחשפו בגניזה הקהירית.

עדיף בלי תועבות

ההפטרות הארצישראליות, מציין עופר, שונות מהפטרות המוכרות לנו כיום בשתי תכונות מובהקות: ראשית, לרוב הן רחבה יותר קצרות – מה שנשמע הגיוני, לאור העובדה שגם הסדרים שנקראו בספר התורה היו קצרים. "ההפטרות האלה משתדלות בדרך כלל לסיים בפסוקים של נחמה, או בכל אופן בפסוקים חיוביים", מעיר עופר. "במקרים רבים יש דילוג על קטע בטקסט כדי לסיים בצורה כזו. כותאם לכן, הספר הפופולרי ביותר במקור להפטרות האלה הוא ישעיהו, שמלא בנבואות נחמה".

שנית, הקריטריון שהנהיג את מסדרי ההפטרות על פי הנוסח הבבלי, הוא התאמה בין הקטע מהנביא לבין נושא כלשהו המזכיר בפרשה. ההפטרות הארצישראליות, לעומת זאת, נקבעו לפי קריטריון שונה לגמרי: התאמה לשונית בין הפסוק הראשון של הסדר לפסוק הראשון של ההפטר, גם אם אין שום קשר בין הנושאים של שני הקטעים. כך למשל, הסדר הראשון בתורה נפתח כידוע במילים "בראשית ברא אלוהים", ולכן ההפטרות הארצישראליות התואמת היא קטע מישעיהו שמתחיל במילים "כי הנני בורא את ירושלים". המאפיין הזה, אמר עופר, מפריד עוד יותר את האפטרות שההפטרות הן זשבוה לגזרות שמנעו את קריאת הפרשיות. אילו רצו היהודים לשמר בדרך עקיפה את הקריאה בתורה, הם היו בוחרים קטעים שמתאימים דווקא לנושא הנדון בטקסט השבועי של החומש.

התבול והסדרי שבין סוגי ההפטרות מבוהר עוד נקודה: גם אם נכונה ההשערה שהמנהג הבבלי של קריאת התורה וסיומה בכל שנה נולד אחרי המנהג הארצישראלי, ההפטרות הבבליים לא היה ניסיון "להתחרות" את ההפטרות הקדומות, אלא יציר סדר חדש לגמרי, על פי שיקולים מסוג אחר. יוצא מן הכלל בעניין זה הוא מנהג יחיד רומני, ששימר מנהג עתיק של קריאת ביוגסיון, והתקבל גם אצל הקראים: אצלם, ההפטרות של הקריאה התורשטנית אכן מבוססות על ההפטרות הארצישראליות, הקצרות. מכיוון שכל פרשה בקריאת התורה של ימינו מכילה שלושה או בועה סדרים, שימד יחיד רומניה הפטרה אותן מכל שלוש או ארבע של המנהג הארצישראלי הקדום – לרוב זו

שמתאימה לפסוק הראשון של הפרשה. אם אין חפיפה בין תחילת פרשה "בבלי" לתחילת סדר, נבחרה ההפטרות של הסדר הראשון המופיע באותה פרשה. בכמה מקרים השתמרה ההפטרות הארצישראלית גם במנהג הבבלי, ושורה עי' ימינו. הדוגמה המובהקת ביותר היא של שבת הגדול, השבת שלפני פסח. ההפטרות המקובלות כיום בשבת זו לקוחה מהפרק האחרון של ספר מלאכי, שהוא גם אחרון ספרי הנביאים. רבים תמרו כיצד היא קשורה לפסח, אך לפי עופר, יש להפיש את הקשר במקום אחר: "הסדר הראשון של פרשת צו, שברוב השנים נקראת בשבת שלפני פסח, עוסק בתחילתו בקרבן המנחה. במנהג הארצישראלי נקבעה לאותו סדר ההפטרות ממלאכי, שנפתחת בפסוק 'וערבה לך מנחת יתודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות'. לעומת זאת, בנוסח הבבלי וההפטרות של פרשת צו לקוחה מפרק ו'

בספר ירמיהו, שם הנביא מרבר כנגד הקרבת הקורבנות. בשלב מסוים אנשים דגישו שלא מתאים לקרוא הפטרה כזו בערב תג הפסח, שעיך מצותו היא קורבן. לכן חיפש הפטרה חלופית לשבת הגדול, ומצאו את זו שממילא היתה מקובלת בנוסח הארצישראלי לתחילת פרשת צו". גם שבת פרשת שמות מוהדרת את הנוסח הקדום. "לפרשה הזו יש שלושה מנהגי הפטרה שונים, משלושה מספר ישעיהו: הספרדים קוראים 'דברי ירמיהו'; הדתימנים קוראים 'ודע את ירושלים את כל תועבותיה'; מספר יחזקאל. זה מקרה מאוד נדיר, כי בדרך כלל ההבדלים בין המנהגים נוגעים רק לכמה פסוקים, ולא לכל הטקסט. "מתברר שבמנהג הארצישראלי הקדום, וההפטרות לסדר הראשון של שמות היא 'הבאים ישרש יעקב', בגלל הדמיון הלשוני לפסוק הראשון של הספר: 'אלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה'. כשיחפשו במנהג הבבלי הפטרה שתתאים לפרשת שמות מבחינת הנושא, נראה הגיעו להפטרות 'ודע את ירושלים' (שמדברת בדרך משל על גאולת מצרים – י"ש). אבל מכיוון שיש מחלוקת במשנה אם מותר בכלל להפסיד בענייני תועבות או לא, היו אלה שחיפשו הפטרה אחרת. כך הגיעו הספרדים ל'דברי ירמיהו' (בגלל ההקשר של חניכת הנביא, המקבילה לחניכת משה – י"ש), והאשכנזים חזרו למנהג הארצישראלי ואימצו את 'הבאים ישרש יעקב', אף שאין לו קישור נושאי מובהק לפרשה".

למען
העיה נאי
פרידמן, מותר ארם
צובא האיל לארץ
כמעט בשלמותו,
וכאן היו מי שגלו
חלק מהדפים. לפי
פרופ' עופר, מוהדר
בפיק יח: "מתי
מסתמך בעיקר
על הרב יצחק
שחיבו, שהעלה
בשנות השלושים
את הענה הזו.
אלא שער בשנות
החמישים הרב
שחיבר כתב שבדק
את הותר וראה
שהסר בו כרבע
מהדפים אני הייתי
מעדיף את הגרסה
הראשונה – זו
שנאנה סמוך
לאירוע, ובכתב"

אוצר בלום בעליית הגג. בית כנסת "בן עזרא" במצרים בקדמת התמונה

בזכות האוטוידקטים

עם כל מאמציו למפות את ההפטרות, עדיין חסרו לפרופ' עופר שתיים מוק, המבצע הגיע אל סיומו בזכות עודא שוררן, שמתגורר לצדו של עופר ביישוב כרמי צור, ונחג לחקור את מכמני הספרייה הלאומית. "אחד מהאנשים שהסתובבו בקהיר ומצאו דפים מהגניזה היה פטריארך רוסי בשם אנטונין", מסביר עופר את דרכו לפתרון. "במהלך המאה ה-19 הוא איגן לעצמו אוסף של עתיקות, שכלל גם חמרים מהגניזה. אחרי קריסת ברית המועצות האוסף שלו צולם – כמו דרכה אוספים במזרח אירופה – והצילומים הועברו לארץ. בתומרים האלה שורר מצא דף המצביע על זיהויו של שתי ההפטרות והחסרות, וכך הושלמה התמונה". מוהדר בהפטרות של שני סדרים עוקבים בספר דברים. הראשון הוא קטע שמתחיל בפרשת עקב וממשיך לתוך פרשת ראה, וההפטרות שלו לקוחה מישעיהו פרק ל'. הסדר השני כולו בתוך פרשת ראה של ימינו, וההפטרות שלו מגיעה מישעיהו נ"ד. מתברר שהסיוע הזה של שוררן אפיין בכלל לחק

נשרף כתובת מהצגה עיונית. "כתר ארם צובא"

צילום: שארטרטוק

הקריאה בתורה בשבת וגם ההפטרה היו בעבר קצרות הרבה יותר. אילוסטרציה

סוף לפרשה

שכראי בברוך שוב את הנושא. הלכתי למשפחה קטנה ואוהבת ששמוש אכן צדק: בבית המשפחה נשמרה במשך שנים רבות מחברת של קאסוטו, ובה פרטים רב שהספיק להעתיק מן הספר ופרטים עליו.

לפני שנים אחדות ראה אור ספר מקיף אחד על הפרשה, מאת העיתונאי מתי פרידמן. לשענתו של פרידמן, הכתר דווקא הגיע לארץ כמעט בשלמותו, וכי היו מי שגילו חלק מהדפים שלו. מדובר כמובן בנאשם קשה, אבל לפי עופר, הוא בסך הכול פייק גניז: "מתי מסתמך בעיקר על ריאיון שנתן רב יצחק שחיבר, מראשי קהילת חלב, שהודג לארגנטינה. הרב שחיבר העלה בשנת השמונים את הטענה הזו, אלא שעוד בשו המדעים הוא כתב ממנו וכו' ספר שברך את הכתר מ לאחד ההצגות, וראה שחברים בו כרבע מהדפים. אם צריך למחור לאורו גרסה להאמין, נראה לי שהייתי מעז את הראשונה – זו שניתנה סמוך לאירועים, ובכתב. "במשך השנים אכן נמצאו עוד שני דפים מן הספר, ושניהם היו בידי יוצאי הקהילה החלית בגירודים.

במקרה אחד מדובר על דף שלם שהוחזק בבית משפחה חלית, וכמאבי המשפחה נפטר, אלמנט החליטה להעביר את הדף לאחדים על "הכתר" בישראל. במקרה אחר היה זה רק חלק מרשימת משרות חזיקו אותו בביתו בח קמץ. מיכאל גלעד ממכון בן צבי גילה את זה ושכנע א האיש לאפשר צילום של הקטע. לאחר מותו הדעבר גם המקור למדיון בישראל.

דברים שרואים מכאן

הפרויקט הבליש האחרון של עופר, שאותו פרסם לו כארבע שנים יחד עם החוקר יונתן יעקבס, נוגע לפירוש הרמב"ם לתורה. לאחרונה התגברו השניים כי וכו' בפרס בציבץ של הספר הזה. "בעקבות הגעתו לארץ ישראל, הרמב"ם החליט לחסוף כמה דברים לפירוש, וכמחקר שלטו עקבנו אחרי ותוספת אלה, מסביר עופר. "מרו" ברישומות ערכו שדרמב"ן שלח מארץ ישראל לספרד, ו הוראות בדרות מה ואיפה להכניס. הוא השתדל מאוד ל לשכתב קטעים אלא רק להוסיף, כי הוא חשש ששכתוב יכלבל את המעתיקים. הערכונים האלה בדרך כלל כבר כלולים במסורות של פירוש הרמב"ן שאנחנו מכירים, אבל מי שעוקב אחרי כתבי יד עתיקים יכול לזהות מה נכתב במקור ומה תוספת מאוחרת."

מה נובעים השניים האלה?

"מכל מיני סיבות. חלקם נוגעים למקומות בארץ ישראל, שדרמב"ן בתחילה התייחס אליהם ממרחקים, וכשראה אותם במי עיניו הוא שינה את התיאור שנתן להם. חלק אחד נוגע למקורות ספרותיים שבארץ הוא התוודע אליהם לראשונה, כמו הטרנס והדשלי לתורה. חלק מהדברים אלו פשוט מחשבת חדשות שלו, שלא קשורות ישירות לביקור בארץ."

מה הפרויקט הבא שלך?

"יש שניים שאני מתכנן כרגע: האחד הוא ספר שידוע ממו כללי לכל עולם המסורה. השני הוא חוצאה מחדשת של "ספר השורשים" מאת הרד"ק, רב דור קמחי, שהוא למעשה ספר דקדוקי."

לכתובות: yokan@makorishon.co.il

בנוסף השניים נמצאו עוד שני דפים מן הספר, ושניהם היו בקיבוץ חלב. הקהילה החליתית בגירודים. במקרה אחד מדובר על דף שלם שהוחזק בבית משפחה חלית, וכמאבי המשפחה נפטר, אלמנט החליטה להעביר את הדף לאחדים על "הכתר" בישראל. במקרה אחר היה זה רק חלק מרשימת משרות חזיקו אותו בביתו בח קמץ. מיכאל גלעד ממכון בן צבי גילה את זה ושכנע א האיש לאפשר צילום של הקטע. לאחר מותו הדעבר גם המקור למדיון בישראל.

העביר חלקים גדולים מהגניזה לקיימברידג' מרופ" שסטור

ארגן לעצמו אוסף עתיקות. הפטריאך אנטונין

אותם בספרים נפרדים. האמת היא שהגישה הטכניינית דרבה יותר ממצלחת מבחינה שיווקית: הרי רוב האנשים אינם מתעסקים בכללי המסורה, אלא רק בעלי המקצוע. אבל ברגע שהוכנס לתודעה של האנשים שאי אפשר לקרוא בתורה בלי הנוהג המסורתי, הם יקנו את הספר שמכיל הדורות, ולא מהדורות אחדות."

בשלב מוקדם יחסית של עבודתו המחקרית, מצא עופר את עצמו צולל לתעלומה המלווה את הכתר בשבעים השנים האחרונות. ימים ספורים לאחר כ"ט בנובמבר 1947 דרצת בית הכנסת בחלב כפעולת נקמה על החלטת האו"ם, והספר העתיק נפגע בשרפה. רוב דפי שדרו, בעיקר מספרי נביאים וכתובים, אבל חלק ניכר מהדפים שהכילו את תמישי התורה אבדו. מאוחר יותר הורחב הכתר לארץ בדרך לאדדוד והופקר בידי מכון בן צבי, המוסד שהקים הנשיא יצחק בן צבי לחק מדרשת יהדות המודר. היום הוא מוחזק ומוצג ב"הכלל הספר" שבמוזיאון ישראל.

אי שם בראשית שנות התשעים החליטה התוצאה לאור של המכון לפרסם ספר פופולרי על קדושתו של הכתר, והפקידה את המשימה בידיו של הסופר אמנון שמוש, בעצמו בן קהילת חלב. רופ" עופר התבקש לסייע לשמוש בפר המדעי של מחקר. "שנים ספורות לפני ההצגה", מספר עופר, "ביקר בחלב חוקר המקרא הנודע פרופ" משה רוד קאסוטו (ואה הגיע לשם בלוויית יצחק שמוש, אחיו של הסופר, כנראה כדי שבני חלב יאפשרו לו לעיין בספר הקדוש – "ש). אמנון שמוש הגיח שחוקר כמו קאסוטו בודאי ערך גירסאות של מה שראה, וייתכן שבאמצעותם נוכל לעמוד על פרטים שונים הנוגעים לכתר, ובכלל זה לדרשים והסרים. אני דווקא ידעתי שרופ" משה גושגושטשטין, שהבין מהדורה מרעית של התנ"ך לפי הכתר, כתב שקאסוטו לא השאיר אחריו רשימות. אבל שמוש התעקש

לנגיזה, שמושק אלו דרבה מועניינים עצמאיים, אוטודיקטים. חוש הבילוש שלהם מביא אותם לא אחת לממצאים ולמסקנות שגם החוקרים המקצועיים לא הגיעו אליהם. "מה שנאפשר לדרבה אוטודיקטים להיות פעילים בנושא הוא העובדה שכל חומר של הנגיזה העלה בשנים האחרונות לרשת, והוא זמין לכל אחד. יחד עם זאת, כבר לפני עשרות שנים היה ידועי מבני ברק בשם נתן פריד שלא היה אקדמאי, אבל התמצא כל כך בנושא ההפטרה והאישי-אלוהי עד שנתנו לו לכתוב את הדישה עליה באנציקלופדיה התלמודית. יש ידועי חרדי מבית-עריילית, מרדכי ויינשטד, שגם הוא היה שולח לי מרי פעם הפניות לקטעים מהגניזה שכללו התייחסות להפטרות. אפילו המנצח אותו לחרוזת כנס שערנו ביד כרצבני."

עופר (62), נשוי ואב לשמונה, נולד וגדל בתל-אביב. הוא למד בישיבה התיכונית נתיב מאיר, ואחר כך בישיבת הסוד "דד עציין" שבנוש עציין. בהמשך חשב לפנות ללימודי מתמטיקה, "אבל אז דרגשתי" שאני נמשך יותר ללשון ולתנ"ך. באופן רשמי המסלול האקדמי שלי התחיל בתוג ללשון באוניברסיטה העברית, אבל האמת היא שכל השנים עסקתי בעניינים שמחברים תנ"ך ולשון, בעיקר בתחום המסורה. כשעברתי מהאוניברסיטה העברית ל"ר אילון, עברתי גם מתחוג ללשון למחלקה לתנ"ך."

את הדוקטורט שלו הוא הקריש למסורה הבבליית, ואף שהנושא נשמע מאוד אקדמי ומשעמם, גם מאוחר המחקר הזה מסתתר מבצע בלישי. המסורה, נציין, היא מערכת הכללים של אופן כתיבת המילים בתורה ואופן קריאתן (כידוע, במקרים לא מעטים יש הבדלים בין הכתיב והקרי). בין השאר היא מתייחסת לניקוד ולטעמים, שמדריכים כיצד לקרוא את הפסוקים – אך אינם מופיעים בספרי התורה עצמם, ויש ללמוד אותם בעל פה. נוסח המסורה המוכר לנו כיום הוא המסורה הארציש-רלית, שהמוקד שלה היה בטבריה. למיתוג בנוסח הקובע היא וכתה בעיקר בגלל "כתר ארם צובא", ספר תנ"ך שבו הופיעו כללי המסורה הטבריינית. מטבריה נרד הספר הזה לקהיר, שם ראה אותו דרמב"ם וקבע על פיו את כללי הקריאה בתורה. מאוחר יותר התגלגל הספר לעיר חלב שבסוריה, המוזהה עם העיר המקראית ארם צובא, ומכאן כינויו.

אלא שבבבל, כך מתברר, הייתה קיימת מסורה מקבילה, ולה הקריש עופר את הדוקטורט שלו. "למעשה אין דרבה הבדלים בין המסורות, וההבדל העיקרי הוא בשית הדישום. הטבריינים הוסיפו את כללי המסורה כהצרות שוליים בתוך ספרי התנ"ך, ואילו בבבל העתיקו

מחמד מקודש גם לספרי הנביאים. ורשר" הירש

צילומים: גמין איר עם עולם, טיאימס